

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 109:3

Onder redactie van Dr K. Dijk, Prof. Dr V. Hepp, Drs C. Tazelaar en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Drs I. van Andel, 's-Gravenhage; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Groenheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr G. R. Kupper, Haarlem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Dr J. C. Bullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Delft; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland en Ned.-Indië f9.— per jaar.

Advertentie: 35 cent per regel.

INHOUD: Het Neo-Kantianisme. — Uit de Schrift: Eigen kracht (Jes. 40:30). — Kerkelijk Leven: De kwaliteit van de Algemeene Genade. II. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerkenwa. — Advertentie.

AAN ONZE LEZERS.

Tot nadere aankondiging kan met de Redactie niet worden gecorrespondeerd en kunnen dus ook geen „Ingezonden stukken“ ter plaatsing worden aangeboden. Eindredacteur.

HET NEO-KANTIANISME.

Nadat in de eerste helft van de negentiende eeuw de systemen van de groote speculatieve Duitse filosofen de geesten hadden bekoord, is in de laatste decennia van die eeuw de Kant-studie begonnen.

Deze Kant-studie leidde tot zeer uiteenlopende exegese van de werken Kants. Vooral de Kritik der reinen Vernunft werd op verschillende manier geïnterpreteerd.

Naar de eene of andere richting werd in Kant's geest verder gewerkt. Op hetzelfde breedsch fundamenteel werden verschillende kleinere gebouwen opgetrokken, onderscheiden in stijfheid, maar toch alle door één gedachte beheerscht. Op welke wijze uitzonderingen nu is aan de richtingen, die we onder den naam Neo-Kantianisme samenvatten, deze grondtrek eigen, dat ze ter verklaring van de filosofische problemen, God kunnen onthouden en door en door anthropocentrisch zijn.

De twee voornaamste Scholen van het Neo-Kantianisme, die thans invloed hebben, zijn de Marburgsche en de Badense School. Het is om teeven, welke ik tot voorbeeld neem om het anthropocentrisch en dus a-theïstisch karakter van het Neo-Kantianisme te adstrueren. Ik kies de Badense, omdat deze school hier te lande eenige aanhangers heeft en ik daarbij gelegenheid vind tegelijk een richting in onze Nederlandsche filosofie te kwalificeren. De hoofdgedachten van de Marburgsche School zijn op goede wijze beschreven in een brochure van Dr H. W. van der Vaart Smit, voor enkele weken in de Nieuwe Reeks van de serie Grootte Denkers bij de Hollandia-Drukkerij te Baarn verschenen.

De invloedrijke leider van de Badense School is in den tegenwoordigen tijd Prof. Dr Heinrich Rickert te Heilberg, die sinds enkele jaren den kathedraal van zijn leermeester en voorganger, Wilhelm Windelband, heeft ingenomen. Rickert's systeem der Philosophie is nog niet geheel verschenen, maar uit zijn Gegenstand der Erkenntnis en zijn Allgemeine Grundlegung der Philosophie is voldoende op te maken in welke richting hij het antwoord op de filosofische problemen zoekt.

Rickert heeft ten volle het woord van Windelband verstaan: Kant verstaan, wil zeggen: boven Kant uitgaan. In de kenleer trekt Rickert de lijn van Kant door en leert een absoluut Idealisme.

Wat wil dit zeggen? Idealisme is in het algemeen genomen, de richting, welke leert, dat er buiten ons Ik geen werkelijkheidswereld bestaat, maar alles wat wij werkelijkheid noemen intramontaal, d.i. in ons bewustzijn aanwezig is.

Het zoogenaamd naïef realisme, dat we bij iederen mensch in het voor-critisch stadium aantreffen, is een overwonnen standpunt. Het kritisch realisme is eveneens onhoudbaar. We kunnen niets kennen dan onze eigen psychische acten, we hebben onze gewaarwordingen en wat daaruit wordt opgebouwd, maar van een ding of dingen, die buiten ons Ik zouden zijn, weten we niets en kunnen we niets weten. Die zijn voorwerp van bespiegeling en phantasie, maar niet van wetenschappelijk kennen. Wat wij „dingen“ noemen, zijn niets anders dan voorstellingen in ons. De wereld is mijn voorstelling, zei Schopenhauer, en die stelling is waar. Het object van ons kennen is een bewustzijnsact.

is zuiver immanent. Er zijn geen transcendenten, buiten ons bewustzijn op zichzelf bestaande realiteiten. Dingen die onafhankelijk van het menselijk bewustzijn op zichzelf zouden bestaan, zijn er niet. Alleen dat is reëel, wat psychische acte is. Wanneer nu het object van ons kennen niet een buiten ons bestaande van ons onafhankelijke wereld is, en niets anders is dan de inhoud van het bewustzijn, rijst onmiddellijk de vraag: maar wat is dan het subject? Daarop antwoordt Rickert: in het psychische moeten we een onderscheid maken tusschen een „Ik“ en de psychische inhoud. Er is in het bewustzijn een subject, dat weet, en een object, dat geweten wordt.

Dit subject is niet iets substantieels, geen metaphysisch „ding“, maar een vorm. Het is geen metaphysisch algemeen bewustzijn, geen wereldgeest, die alle individuele bewustzijns omvat of in zich bevat, maar een algemeene, onpersoonlijke subjectsvorm.

Deze subjectsvorm of „Bewusstsein überhaupt“ is een wet, die alle individuele bewustzijns beheerscht en daarin aanwezig is. Het is een zuiver theoretisch subjectsvorm. Het is boven-individueel en dus on-individueel. Het is geen persoonlijk, maar een onpersoonlijk subject. Het „Bewusstsein überhaupt“ is een standpunt, dat ik zou innemen, wanneer het mij gelukken zou mijzelf en het kenproces geheel tot object te maken.

Het is een standpunt. Het innemen van een positie. Het is geen realiteit, maar een voordurend, volstrekt Behooren. Een absoluut Sollen.

Nu bestaat verder ons kennen in oordeelen (niet in voorstellingen of begrippen). In een oordeel hebben we niet slechts een verbinding van voorstellingen (begrippen) maar wordt ook uitgesproken, dat die verbinding geldt, dat ze waarde heeft. Kennen is dus het positie nemen ten opzichte van een waarde, is een theoretisch waardeeren.

Wanneer nu een verbinding van voorstellingen het boven-individueel Sollen van het „Bewusstsein überhaupt“ herkent en daaraan beantwoordt is het oordeel waar.

Waarheid is dus volgens Rickert niet de overeenstemming van onze voorstellingen met de werkelijkheid, maar een beantwoorden aan het Sollen. Het kennen is een aanerkennen van waarden. Waarheid is een waarde.

Er zou over de vraagstukken, die Rickert hier te berde brengt, heel wat te zeggen zijn. Er zou een onderzoek ingesteld kunnen worden, of waarheid inderdaad een waarde is. De waarheid heeft wel waarde, maar de stelling, dat waarheid een waarde is in Rickert's zin, kan niet worden toegegeven. Tegen het op een dergelijke manier subordineeren van de praktische rede aan de theoretische rede, zouden gewichtige instanties zijn aan te voeren. Deze punten laten we thans rusten, omdat ze anders licht van het hoofdpunt, waarom het hier gaat, zouden afvoeren.

Rickert leert, dat de grond voor het gelden van de waarheid niet ligt in God, maar in den mensch. Niet door den Absoluten God wordt in laatste instantie uitgemaakt wat waar is, de diepste grond voor het gelden van de waarheidsnorm ligt in het menselijk bewustzijn.

Wel niet in den individueelen mensch, immers dan ware de algemeenheid van de waarheid niet te handhaven en zou men tot het Scepticisme van de Sophisten en Pragmatisten vervallen. Toch komt hierin Rickert met Protagoras en James overeen, dat de mensch (niet als individu maar als Bewusstsein überhaupt) is de maat der dingen.

Evenals Kant heeft Rickert om te bepalen, wat waar is, God niet noodig.

Zijn Neo-Kantianisme is uit dit gezichtspunt Kantianisme pur sang en dus a-theïstisch in merg en been.

Van een zich als wijsgeer verontschuldigen voor God, van een buigen voor Hem, die de Waarheid is, geen sprake.

De mensch is autonoom, hij geeft zichzelf de wet. Autonoom is hij door zelf te bepalen (niet willekeurig maar in erkenning van een boven-individueel Behooren) wat waar is, wat goed is, wat schoon is. Immers de autonomie wordt van het theoretische doorgetrokken tot het praktische. Evenals op theoretisch gebied is er in de ethische en aesthetische sfeer, een categorische imperatief. Die categorische imperatief rust in het algemeene menselijke bewustzijn.

Geheel in overeenstemming met Rickert doceert Prof. de Soppe in Leiden de filosofie. Zijn inaugurele rede, 25 Oct. 1922 gehouden, reproduceert de denkbeelden van den Heidelberger hoogleraar.

Op bl. 33 van deze oratie over Waardephilosophie heeft Prof. de Soppe echt Rickertiaansch verklaard: „autonomie is de hoofdstructuur van het geestesleven“. De mensch wordt in zijn grootheid ons voor oogen geschilderd. „Door de Copernicaansche omkeering in onze voorstelling van den bouw der wereld en door de evolutie is de mensch ruimtelijk-tijdelijk, quantitatief weggestooten van de eereplaats in het middelpunt van den kosmos, die hij zich had toegeëigend. In den geest van den tweeden Copernicus, den grooten denker van Königsberg, en met de middelen, door hem aan de hand gedaan, hergeven we den mensch zijn waardigheid“. „De mensch is de waarderealisator bij uitmendheid“.

De eenige werkelijkheid is de inhoud van het menselijk bewustzijn.

Wat volstrekte waarde is, wordt bepaald door het algemeen menselijk subject.

Zoo is dus in het Neo-Kantianisme God uitgeschakeld als laatste grond voor de normen, en wordt de mensch ten troon verheven.

Voorzover God nog een plaats in een dergelijk a-theïstisch systeem kan hebben, wordt hij afhankelijk van den mensch, en mag alleen bestaan, omdat Hij en voorzover Hij in het menselijk bewustzijn aanwezig is. Wanneer heel de bewustzijnsinhoud een acte is van het subject en buiten dit subject niets bestaat, is God alleen reëel, wanneer Hij als Erlebnis in ons aanwezig is.

God existeert als voorstelling in het menselijk bewustzijn.

De existentie van den Souverein van hemel en aarde rust in de bewustzijnsacten van den aardworm, die mensch heet!

Al werd geen enkel ander bezwaar tegen het Neo-Kantiaansche Idealisme ingebracht, dan zou het reeds hierom voor den christen-denker geoordeeld zijn.

De Christelijke filosofie zal zich tegen het Neo-Kantianisme om zijn a-theïstische tendenzen hebben te wapenen.

T. HOEKSTRA.

UIT DE SCHRIFT.

Eigen kracht.

De jongen zullen moede en mal worden, en de jongelingen zullen gewondig vallen. Jesaja 40:30.

Er is een forsche aampakken van het leven, een hunkeren om zich door de moeilijkheden heen een weg te banen.

Het is het voorrecht van onze jonge menschen, dat ze met hun kleurrijke bladen het leven tegemoetgaan en van de toekomst kunnen droomen met den blos der spanning op de wangen.

Waarom ook niet? Ge moet niet trachten uw doovenden domper te zetten op het vuur, dat in

hun jonge harten gloeit. Dat vuur moet daar van binnen vonken en vlammen naar Gods bestel. Ge moet niet probeeren van onze jonge kerels te maken oude mannetjes, verschrompelde figuurtjes, die bij de minste moeilijkheid het hoofd laten hangen, bij de pakken neerzitten, verbleekt en gebogen. Zóó zoudt ge aan Gods bestel over het jonge leven geweld aandoen. Zóó zoudt ge ook geen mannen kweken en geen vrouwen, die in het leven wat waard zijn.

Nog altijd is der jongelingen sieraad hun kracht. Jonge menschen mogen en moeten er gezond uitzien, sterk van lichaam en frisch van geest. Met oogen, die tintelen, met spieren, die trillen van kracht. Flink en fier, opbuigend en opveerend van gang.

En ze moeten het leven aandurven. Ze moeten hun idealen hebben. Laat ze hun plannen maar maken. Laat ze maar vooruit willen en hooger, hooger!

Als dat uit onze jonge menschen weggaat, is er wat in hen ziek. Dan is hun lichaam ziek en ze moeten naar den dokter. Of hun geest is ziek en dat is nog veel erger. Het is een beangstigend tijdsverschijnsel, dat er zooveel jonge menschen rondloopen zonder idealen, vermoeid, eer ze wat hebben gedaan, afgemat, eer ze den loop zijn begonnen, gebogen alsof ze heel de wereld hadden mee te zeulen.

Daar is het leven verziekt. Beter, dat ze wat al te onstuimig vooruithollen, dan dat ze al in-zouken, eer ze een stap hebben gezet.

* * *

Maar nu is hier een woord, juist voor de menschen, die het leven aandurven, hetzij ze nog werkelijk jong zijn in den bloei der twintig jaren, of dat ze al verder kwamen en nog vooruit stormen, als waren ze pas twintig, omdat ze de moeilijkheden nog niet hebben ontmoet.

En dit woord vraagt hen, waar ze hun kracht vandaan hebben. Is dat nu enkel hun eigen kracht? Enkel de natuurlijke kracht van het gezonde, sterke, gespiende lichaam, enkel de kracht van hun nog ongebroken, veerenden wil?

Zoo alles uit u zelf?

Dan komt de afmatting, de uitputting. Die moet komen. Want op die kracht kunt ge niet leven. Ge kunt er hoogstens het leven mee beginnen. Ge kunt er het leven onmogelijk mee volhouden.

Dit is juist de eigen aard van alle natuurlijke krachten van lichaam en van geest, dat ze het op den duur opgeven. Uitgeput, afgemat, opgebruikt.

Er zullen er wel geweest zijn onder de Israëlieten in Babel, voor wie dit woord het eerst bestemd was, daar bij het begin van hun ballingschap, jonge menschen, jonge idealisten, die toekomst zagen. Wacht maar! Ze zouden zich niet door het noodlot van hun volk laten neerdrukken! Het zou anders worden! Het moest anders worden! Wacht maar!

Menschen met een wil!

Menschen met durf!

Menschen van aanpak!

Jong en sterk!

En ze gaven het niet op!

Totdat ze niet meer konden! Totdat ze het moesten opgeven! Totdat in hen het woord waarachtig bleek, dat de jongen moede zullen worden en de jongelingen, jonge mannen in de hoogste spinning van het leven, gewisselijk zullen vallen.

Zoo prachtig begonnen! En nu de laatste krachten verteerd! Ze kunnen niet meer, ze zijn op!

* * *

Het is, als ziet ge hier een club jonge menschen in de schemering van hun vacatiedag hun wandeltocht beginnen.

Ze voelen niet den last van proviand en bagage, dien ze op schouders en rug hebben gebonden.

Ze hunkeren er naar om voornut, of, gelijk ge ze in het bergland ziet, naar boven te komen.

Ha, de moeilijkheden zullen er zijn om ze te overwinnen... zijn ze niet jong en sterk en taa?

Daar gaan ze in marschtempo, op de maat van hun muziek en ze zingen hun vroolijk wandellied.

Prachtmenschen, en ge moogt ze bewonderen!

Maar, als dan de middag heet geweest is en het pad zoo steil en de tocht zoo eindeloos lang? En ge ziet ze dan weerkeeren in den laten glans van den avond?

Het zijn dezelfde, maar het zijn dezelfde niet meer. Er zijn er al achtergebleven, er komen er ver achteraan. En die er nog bij elkander zijn, sukkelend nog wat en sloffen en waggelen, uit de maat en zonder lied, bezweet en stoffig en...

vermoeid, o zoo vermoeid, tot struikelen, tot vallens toe vermoeid!

Zoo heeft de profet, zoo heeft de Heere God ze zien loopen, jong en kloek, maar in hun eigen kracht.

Ze zouden wel eens zien!

Daar moest toekomst zijn voor het jonge, krachtige Jodenvolk!

Maar ze hebben het moeten opgeven. De een

voor, de ander na. En ze vertrangden hun loop, moe en mat, tot vallens toe.

En zoo ziet uw God ze nog gaan!

* * *

Zoo ziet uw God ze nog gaan, de menschen van de eigen kracht.

Ze hebben God niet nodig, al noemen ze misschien nog Zijn naam. Ze rekenen op zichzelf. Ze zullen dit en ze zullen dat. Ze laten zich door Hem niet leiden. Ze begeeren niet in geloofs-gemeenschap met Hem hun kracht te sterken.

Waar zijn ze onder ons, de willers en de wagers, de werkers en de wetters, die het praktisch wel zonder God kunnen stellen en niets van Hem maar veel en alles van zichzelf verwachten?

O, het is goed te willen loopen! We moeten vooruit willen! En omhoog!

Maar, zonder God, het wordt niets. En wat er van wordt, bevredigt niet, kan de ziel niet vullen kan van binnen niet gelukkig maken.

Ze begonnen flink, ze liepen kloek. Maar na korter of langer tijd hadden ze zich overloopen en zonken dan ineens, aan den kant van het leven, gebroken in hun kracht, verkwind in levensvermoeienis. Teleurgesteld, gedéillusioneerd, levensmoe.

Hun idealen zijn verbleekt en weggeveeld. Het gedroomde doel is verder weg dan ooit.

En het weerstandsvermogen is weggedord. Ze zijn mislukt.

Straks worden ze de neerslachtigen, de gemelijken, die nog wat grommen tegen de menschen en de omstandigheden en blijven weigeren de overgaaf van hun leven in de hand van een God, die het, naar ze wagen te zeggen, toch alles verkeerd doet.

Ze sukkelde nog wat voort, totdat ze vallen voor goed in het voor hun voeten geopende graf, dat hun vermorste leven opvangt en verbeert. En de geest keert weer tot God, die hem gegeven heeft en komt in het heilig recht van den Eeuwigen, Wiens hulp ze weigerden....

Zóó gaat het en zóó moet het gaan met den jonge, die jong is in eigen, natuurlijke kracht en niet kent en kennen wil de echte jeugd van het eeuwige jonge kind van God.

Want het echte en blijvende leven met de echte en blijvende kracht is slechts in hen, die den Heere verwachten!

Die vernieuwen de kracht!

Welgelukzalig de mensch, wiens sterkte in U is! Zij gaan van kracht tot kracht! Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht! 't Is Israels God, die krachten geeft, van Wien het volk zijn sterkte heeft!

Geloofd zij God!

G. R. K.

KERKELIJK LEVEN.

De kwestie van de Algemeene Genade. II.

Punt 2. Met betrekking tot het tweede punt acht uwe commissie, dat volgens Schrift en Confessie vaststaat, dat God door de algemeene werkingen Zijns Geestes, zonder het hart te vernieuwen, de zonde in haar onverhinderd uitbreken betuigt, waardoor de menscheleke samenleving mogelijk is gebleven.

Bewijs uit Schrift en Confessie.

A. Schrift.

Gen. 6:3: „Toen zeide de Heere: Mijn Geest zal niet in eeuwigheid twisten met den mensch.”

Ps. 81:12, 13: „Maar mijn volk heeft mijne stem niet gehoord, Israël heeft Mijner niet gewild. Dies heb ik het overgegeven in het goedgevoelen hun harten, dat zij wandelen in hunne raadselagen.”

Hand. 7:42: „En God keerde Zich en gaf hen over, dat zij het heil der hemels dienden.”

Rom. 1:24, 26, 28: „Daarom heeft hen God ook overgegeven in de begeerlijkheden hunner harten, tot onteinheden om hunne lichamen onder elkander te onteeren.” „Daarom heeft God hen overgegeven tot oneerlijke bewegingen...” „... zoo heeft God hen overgegeven in een verkeerd zin, om te doen dingen die niet betamen.”

2 Thess. 2:6, 7: „En nu wat hem wederhoudt weet gij, opdat hij geopenbaard worde te zijner eigen tijd. Want de verborgenheid der ongerechtigheid wordt alrede gewrocht; alleenlijk, die hem nu wederhoudt, die zal hem wederhouden, totdat hij uit het midden zal weggedaan worden.”

B. Belijdenis.

Nederlandsche Confessie, Art. 13: „Waarop wij ons verlaten, wetende dat Hij de duivelen in den toom houdt en alle onze vijanden, die ons, zonder Zijne toelating en wil, niet schaden kunnen.” Art. 36: „... wil leude, dat de wereld geregeerd worde door wetten en politieën, opdat de ongebondenheid der menschen bedwongen worde.”

Ook hier laten we een paar aanhalingen uit erkende Gereformeerde schrijvers volgen.

Calvin „Instituut”, Boek II, Hfdst. III, 3:

„Bij vernieuwing ontstaat hier bijna dezelfde kwestie die voorheen is opgelost. Want in alle tijden zijn er eenigen geweest, die gedurende hun gansche leven, door de leiding der natuur naar de deugd gestaan hebben. Ik spreek niet tegen, dat er vele struikelingen in hunne zeden aangemerkt kunnen worden; echter hebben zij door het beoefenen van eerbaarheid blijk gegeven, dat er eenige zuiverheid was in hunne natuur. Zoo schijnen dan dergelijke voorbeelden ons te leeren, dat wij niet moeten meenen, dat des menschen natuur geheel en al verdorven is, naardien door

hare aansporing sommigen niet slechts door uitnemende bedrijven hebben uitgemunt, maar ook zich in den gedurigen toestand des levens zeer eerbaar hebben gedragen. Doch hier moeten wij ons herinneren, dat temidden van die verdorvenheid der natuur, nog eenige plaats is voor de genade Gods, niet om dezelve weg te nemen maar te bedwingen. Want zoo de Heere, na het loslaten der teugels, de harten van een ieder liet dartelen in allerlei begeerlijkheden, zou er zonder twiifel niemand zijn, die niet met de daad toonen zou, dat op hem niet het volste recht passen, al die kwaden, wegens welke Paulus de gansche natuur veroordeelt. Daar is geen razend dier, dat zoo hevig wordt gedreven, geen stroom hoe snel of geweldig, welks overstroming zoo sterk is. De Heere geneest die krankheid in Zijne uitverkorenen, op een wijze, die wij straks zullen voorstellen; in anderen bedwingt Hij die alleen door het aanleggen van een teugel, opdat zij slechts niet zouden uitbreken, voorzooft Hij voorziet dat noodig is om het geheel der dingen te onderhouden.”

Van Mastricht, II, p. 330: „Evenwel matigt God de strengheid van deze geestelijke dood en dienstbaarheid: (a) inwendig door eenige eenigszins overblijfselen van het beeld Gods en van de oorspronkelijke gerechtigheid (Jak. 3:9), zoowel ten aanzien van de wijsheid in het verstand, wanneer Hij daaraan overlaat eenige beginselen van waarheid, door dewelke de menschen oordeel bestiert wordt, beide het beschouwen en het betrachten; en wel het eerste, door een kennis van het beschouwende, ware en valsehe, bijvoorbeeld, dat er een God is, enz. welke wij in allen opmerken, die niet geheel en al onzinig zijn (Rom. 1:19, 21, 32, 2:14, 15), maar van het laatste, door de kennis van het eerlijke en betamelijke, en van het oneerlijke en onbetamelijke, bijvoorbeeld, dat God moet geëerd en gediend worden; dat men elk eenen het zijne moet geven; dat men aan eenen anderen niet moet doen, 't welke wij aan ons niet willen gedaan hebben (Rom. 2:15), uit welke dingen de natuurlijke consciëntie eenige kracht ontvangt aldaar; als ten aanzien een eenigszins genoechtheid en overhelling tot het goede in den wille; waarlijk wel een ijdele, vluchtige, ja doode, maar nochtans ook niet ten eenmale geene, ja zelfs een zoodanige, dat ten minsten de beeldenissen en geslachten der dengen van alle god gekend, geëerd en geprezen worden (2 Tim. 3:5). Bij welke dingen, ten aanzien van beide, bijkomt een inwendig betuigende genade, waardoor de zonde zelf wel niet weggenomen of vermindert; maar hare daad bedwongen wordt, dat ze niet tot het uiterste uitbarste, ja, waardoor ook, ten minsten diegenen, die meer eerlijk zijn, van booser en gruwelijker schanddaan een afschrik hebben (1 Cor. 5:1). (b) Uitwendig, door allerlei hulpmiddelen van Staat, Kerke, Huishouding, en Scholen, door dewelke de vrijheid en ongebondenheid der zonde betoomt en betuigt, ja ook zelfs een aansporing om 't geen eerlijk is te betrachten, bijgedaan wordt.

Punt 3. Met betrekking tot punt drie acht uwe commissie dat het volgens Schrift en Confessie vaststaat, dat God, zonder het hart te vernieuwen, zondigen invloed op den mensch oefent, dat deze in staat gesteld wordt burgerlijk goed te doen.

Bewijs uit Schrift en Confessie.

A. Schrift.

2 Kon. 10:29, 30: „Maar van de zonden van Jerobeam, den zoon van Nebat, die Israël zondigen deed, na te volgen, week Jehu niet af, te weten, van de gouden kalveren, die te Bethel en te Dan waren. De Heere dan zeide tot Jehu: Daarom dat gij welgedaan hebt, doende wat recht is in mijne oogen, en hebt aan het huis van Achab gedaan maar alles, wat in mijn hart was, zullen uw zonen tot het vierde gelid op den troon van Israël zitten.”

2 Kon. 12:2: „En Joab deed wat recht was in de oogen des Heeren, al zijne dagen, in dewelke de priester Jojada hem onderwees.” Vgl. 2 Kron. 24:17-25.

2 Kon. 14:3: „En hij (Amazias) deed wat recht was in de oogen des Heeren, nochtans niet gelijk zijn vader, David.” Vgl. 2 Kron. 25:2. „En hij deed wat recht was in de oogen des Heeren, doch niet met een volkomen hart.” Vgl. verzen 14-16, 20, 27.

Luk. 6:33: „En indien gij goed doet dengenen die u goed doen, wat dank hebt gij? Want ook de zondaars doen hetzelfde.”

Rom. 2:14: „Want wanneer de heidenen, die de wet niet hebben, van nature doen de dingen die der wet zijn, deze, de wet niet hebbende, zijn zichzelf een wet.” Vgl. vers 13. Ook Rom. 10:5 en Gal. 3:12.

B. Belijdenisschriften.

Canones III en IV, 4, waar wij belijden: „Wel is waar, dat na den val in den mensch eenig licht der natuur nog overgebleven is waardoor hij behoudt eenige kennis van God, van de natuurlijke dingen, van het onderscheid tusschen hetgeen betamelijk en onbetamelijk is, en ook betuigt eenige betrachting tot de deugd en tot nederlijke tucht.”

Nederlandsche Confessie, Art. 36: „En hierin verwerpen wij... alle degenen, die... verwarren de eerbaarheid, die God onder de menschen gesteld heeft.”

Wederom laten we hier eenige aanhalingen uit erkende Gereformeerde theologen volgen. Allereerst verwijzen we hier naar de reeds geciteerde aanhalingen uit Calvin en naar de laatste uit Van Mastricht. Zie verder:

Ursinus, „Schatboek”, Zondag III: „Van een onbekende wordt geleerd, dat hij zoo verdorven is, dat hij ganschelek onbekwaam is tot eenig goed; om dit te verstaan moet men weten, wat van goed en hoe danig een onbekwaamheid hier gesproken wordt. Daar is drieërlei goed; (1) Natuurlijk, als eten, drinken, wandelen, staan, zitten; (2) burgerlijk, als koopen, verkoopen, recht doen; eenige kennis leeren of oefenen, en (3) daar is ook een geestelijk en bovennatuurlijk goed, hetwelk volstrekt noodig is, om het eeuwige leven deelachtig te worden. En bestaat daarin, dat men zich van harte tot God bekeert, in Christus geloove. Welk laatste hier bedoeld wordt; in het ander kan een onbekende hoven een wedergeborene zelfs

verre u gave) m 1:17; E

Van 2 kennen makende Geest o bijvoorbe handelw de sacri dat ook door de gemeene het wer van hun figuorb tuurlijk zedelijk te rij hebben toekome

Ibid, beschou ten aan aanzien, natuurlj ren; da delijk te mandt 1 goet, a te doen 18:11, hope, e des me rechthel goet, de zolve delijk g met de de men der hes

II. S aange

1. De liet Ad hetwelk handel conclusi

A. A slige heid

gens e dat vol er, beh alleen

een zek zijne sc aangeha

Leerres handeld gelies; Gereformeerde meerde

gestaan.

Verles trekking „Amster

In be S. Date

spr en kle

he

var Pet bri toe dig

ma we E ste

nie

Men en toch

bij het bornput de gods verbon

hoordes dat Da Hier te

hoogste onde t kunnen

von vo drinken 15) Ik zou pr

verge hoofdz ik ook